БЛИЗЬКИЙ СХІД 06.08.2026 | Усама Антар & Константін Вічель

Не просто тактика

ХАМАС вперше готовий до роззброєння. Але воно саме по собі не стане кінцем війни в Газі.

Так звана Рада миру (Board of Peace) 31 липня оприлюднила план реалізації другого етапу угоди про Газу, яку ініціював президент США Дональд Трамп. Дивує не так сам план, як згода ХАМАС на те, що десятиліттями вважалося немислимим: поступове роззброєння свого військового крила в обмін на виведення ізраїльських військ, відбудову Гази та політичний процес, спрямований на палестинське самовизначення. Чи погодиться врешті Ізраїль з цим планом, поки невідомо. Але навіть саме рішення ХАМАС порушує принципове питання: чи стоїть цей рух на порозі найбільшої політичної трансформації з часів свого заснування, чи це просто тактичний маневр.

Згоду дали одразу після внутрішніх виборів керівництва, в результаті яких новим політичним керівником став Халіл аль-Хайя. Кілька представників ХАМАС самі визнали, що питання здачі зброї було одним з найскладніших рішень в історії організації. Адже йдеться не лише про воєнну міць, а й про саму суть політичної ідентичності. З моменту свого заснування ХАМАС поєднує претензії на політичне лідерство зі збройним опором. «Бригади аль-Кассам» були і є не просто його військовим крилом, а основним джерелом його легітимності.

Саме тому справжнє роззброєння – не просто технічний захід безпеки. Якщо воно відбудеться, то стане фундаментальною трансформацією руху. ХАМАС перетвориться з організації, ідентичність якої десятиліттями ґрунтувалася на збройному опорі, на політичного гравця і буде використовувати переважно цивільні засоби. Певним чином цей крок пов’язаний з програмним документом ХАМАС 2017 року, в якому цивільні форми опору вперше було визнано легітимними інструментами поряд зі збройними. Тоді це почалося на програмному рівні, а тепер може втілитися на практиці.

Але є й підстави для скепсису. Багато оглядачів вбачає в цій згоді

передусім тактичний крок. На їхню думку, ХАМАС не розраховує на те, що Ізраїль повністю виведе війська або почне серйозний політичний процес створення Палестинської держави. Тому рух може свідомо демонструвати готовність до компромісу, щоб в разі можливого провалу угоди перекласти відповідальність на ізраїльський уряд.

В палестинському суспільстві падає підтримка збройного опору

Цей аргумент не можна повністю відкидати, але він недостатній. ХАМАС уже кілька місяців зазнає дедалі більшого тиску, не лише воєнного, а й політичного. В палестинському суспільстві падає підтримка збройного опору через величезні людські втрати та масштабне руйнування Гази. Інші країни регіону теж перестають підтримувати ХАМАС. Зокрема, Туреччина і Катар уже давно наполягають на перетворенні руху на політичну партію. І відносини з Іраном, схоже, змінюються. За даними багатьох джерел, Тегеран радив ХАМАСу не погоджуватися на угоду, але нове керівництво все ж вирішило це зробити.

З огляду на це, є чимало підстав вважати, що згода – не просто тактичний хід. Багато що вказує на глибшу стратегічну переоцінку. ХАМАС, здається, усвідомив, що в довгостроковій перспективі він зможе вижити, тільки якщо переорієнтується з військової діяльності на політичну. Однак те, чи стане оголошене роззброєння справді поворотним моментом, залежить не лише від готовності ХАМАС. Справжнє випробування тільки починається. На шляху до реалізації політичної домовленості багато перешкод.

Перша й найбільша перешкода – позиція чинного уряду Ізраїлю. Уряд поки офіційно не погодився з планом. Хоча він визнає саму мету роззброєння ХАМАС, існують значні розбіжності в питанні шляхів її досягнення. Мирний план передбачає поетапну здачу зброї паралельно з виведенням ізраїльських військ, а уряд Нетаньягу вимагає, щоб повне роззброєння ХАМАС відбулося до виведення військ. До того ж є зауваження до ключових елементів плану, таких як роль Катару і Туреччини або зберігання зброї замість її знищення. На тлі наближення передвиборчої кампанії ізраїльському уряду буде важко обґрунтувати прийняття угоди, яку в країні можуть сприйняти як компроміс з ХАМАС.

Саме в цьому й полягає фундаментальна проблема. Мирні процеси часто провалюються, коли в однієї зі сторін виникає відчуття, що її

змушують публічно капітулювати. Наратив про повний розгром може здаватися привабливим з погляду внутрішньої політики, але, як правило, ускладнює виконання домовленостей. ХАМАС нині – вже не монолітна організація, а дедалі більш роздроблений рух з різними центрами влади. Що сильніше її керівництво створює враження поступок, то більшим стає ризик, що окремі угруповання не підтримають обраний курс і самостійно продовжать збройний опір.

В Газі зараз практично відсутня економіка

Друга перешкода стосується практичної реалізації роззброєння. Зібрати зброю порівняно легко. Набагато складніше надовго запобігти купівлі або виготовленню нової зброї. Також є питання про майбутнє тисяч бойовиків. Тому мирні процеси, як правило, не обмежуються здачею зброї, а передбачають також демобілізацію і реінтеграцію колишніх комбатантів. Саме тут в плані є великі прогалини. В Газі зараз практично відсутня економіка, а відбудова має початися тільки після перших результатів роззброєння. Тому для багатьох бойовиків здача зброї означає одне: втрату засобів до існування без надійних перспектив.

Але найбільша, мабуть, перешкода лежить на іншому рівні. В представленому плані роззброєння розглядається передусім з погляду безпеки. Насправді ж це насамперед політичний процес. Озброєні організації рідко зникають тільки завдяки вилученню зброї. Тривалі мирні процеси виникають там, де хоча б частково вирішуються політичні причини збройних конфліктів. У випадку Гази це означає, що без чіткої перспективи палестинського самовизначення і без політичного процесу, ширшого за просте управління статус-кво, роззброєння навряд чи буде надовго.

Саме від цього насправді залежить, чи згода ХАМАС дійсно знаменує початок політичних перетворень, чи це лише чергове перемир'я до наступного конфлікту. Тому питання про те, чи ХАМАС справді складе зброю, не вирішальне. Набагато важливіше, чи вдасться перетворити військову угоду на політичний процес. Саме через це в минулому провалилося багато мирних угод. Зброю можна зібрати. Набагато складніше створити політичні умови, за яких збройний опір назавжди втратить легітимність.

Вперше з моменту свого

Згода ХАМАС насправді свідчить про одне: вперше з моменту свого заснування цей рух

заснування цей рух принципово готовий визначати своє майбутнє через щось інше, ніж збройний опір

принципово готовий визначати своє майбутнє через щось інше, ніж збройний опір. Це саме по собі вже великий крок. Однак те, чи призведе він до історичної трансформації, тепер залежить від всіх учасників процесу: як від ХАМАС, так і від Ізраїлю та міжнародних посередників.

Саме тому дискусії на цю тему часто виявляються недостатньо глибокими. Вони зосереджується майже виключно на технічних аспектах роззброєння: хто збиратиме зброю, хто контролюватиме тунелі, хто стежитиме за виконанням домовленостей. Все це важливо. Але вирішальне значення має дещо інше. Справжнє випробування почнеться лише тоді, коли зброя замовкне.

Якщо роззброєння не йтиме поряд з чіткими політичними перспективами для палестинців, воно навряд чи буде чимось більшим, ніж просто продовжене перемир'я. Якщо ж почнеться політичний процес, який поєднає самовизначення, відбудову та надійні гарантії безпеки, згода ХАМАС, можливо, справді ввійде в історію як початок його найглибшої трансформації з часу заснування.

Поки взагалі невідомо, який з цих двох сценаріїв реалізується. Але дещо можна сказати напевно: успіх угоди залежить не від арсеналу ХАМАС, а від політичної волі всіх учасників справді припинити конфлікт.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко

Усама Антар

Д-р Усама Антар (Usama Antar) з 2005 року працює проєктним менеджером в Офісі Фонду ім.Фрідріха Еберта в секторі Газа. Раніше він працював науковим співробітником і викладачем на факультеті політичних та інформаційних досліджень в Університеті Аль-Азхар та Університеті Аль-Акса в місті Газа.

Константін Вічель

Д-р Константін Вічель (Konstantin Witschel) – консультант з питань Ізраїлю, Палестини, Сирії та Ємену, а також з питань миру та безпеки в відділі Фонду ім. Фрідріха Еберта (FES), присвяченому Близькому Сходу та Північній Африці.